

הנול וכותבי יד נוספים, ונוסף ניקוד מדויק ומודרני שמשתدل להיזכרם לעקרונות שטבוחים מכתבי הרמב"ם עצמו, בעיקר פירוש המשניות שרומו שרד בכתיק' של מחברו (במkommenות שאינה נשמעת חריגה במילוי), כדי לא להרחק את הקוראים מלימוד הרמב"ם; כך למשל 'ויתר' העורכים על ניקוד התיבה 'רב' בשני חירקיים, שהוא הניקוד הנכון והמקובל ללא ספק, וניקוד תיבה זו בדריך המקובלת 'רב' [חוץ מאשר בנוסח התפילה וההגש' פ' בהם הושאר הנוסח המקורי], אך הקפידו לשלל לנkid 'סזא' ולא 'סזא'). מעלה גודלה נוספת נוספה ע"י הפניות שיטתיות מהרמב"ם עצמו, בכל מקום שבו הלכה או עניין או ביטוי פלוי מוגעים להלכה אחרת או מתבאים יותר במקום אחר, והרי אין מפרש מושمر לרמב"ם יותר מאשר 'ויתר מהרמב"ם... לומוד המיעין חסרים מאד משאי הכלים של הרמב"ם, שהמוהים בועלם התורה חלק אינטגרלי מהרמב"ם עצמו; אולם קיימת בהחולת תועלת רבה ברמב"ם מדויק ומושבוח זה בכרך אחד, כמו שיש מקום בכל בית למקרא עם מפרשיו – ולידם גם לתנ"ך שלם. המהדים מdagשים שהמטרה העיקרית של מהדורתה מיוחדת זו היא להציג את הבקיאות המקיפה בספר משנה תורה, כדי שרבים רבים, ולאו דווקא ת"ח, ירגשו בספרו של הרמב"ם 'ככבר בitem', ויראו בעין בו חלק מעיסוקם החדש-יום', ואת הדינעה המקיפה בו כחוביה יהודית אלמנטרית. ביאור קצר לBITSIOS וענינים קשים ברמב"ם יכליל תועלת זו פי כמה, ובברק"ם ימיט כמה כרכ'–כיס של הלכות מתוך ספר משנה תורה שייצאו לאור ע"פ מהדורה זו עם ביאור קצר, תרשימים וכו'. ושתי העורות קצרות: א. לפעמים נראה שהפיסוק המוקף – מעת מופרז, ומפורע לשטף הקריאה. כך למשל לקראת סוף הקדמות הרמב"ם לספרו (סע' לט במהדורה זו, סוף ע' 5) כתוב כך: 'לפיכך קראתי שם חבר זה מהשנה תורה, לפי שדעת קורא תורה שככבר תחילה, ואחר כך קורא בהז'... וידע מעת תורה שבעל פה כולה, ואיתם ציריך לקורות ספר אחר בינויהם': הפסיק אחר 'בזה' מיותר למגורי לענ"ד, שהרי יש כאן משפט אחד – שאחריו שדעת קורא בספר הזה הוא ידע ממן את התוששב' פ' כולה, ומודע לנתק את הקריאה עם פסיק אחריו 'בזה'? וזה דוגמא. ב. לספר צורפו כמה מבואות ונספחים ומפתחות וכו', והם נמצאים בעמודים א-כח לפני 1245 עמודי הרמב"ם עצמו – ובעמודים ל-ט אחראיהם; לענ"ד מייספור מפוצל מפרקיו לקורא ומטעעה אותה, וחיבטים להימנע מהם. ומיותר לומר שהערות טכניות אלו אין גורעות מכל השבחים הרואים מהדורה זו של ספר 'משנה תורה'.

רביבים. קובץ מאמרים בענייני עם, ארץ וצבא. הרב אליעזר מלמד. מכון הר ברכה, תשס"ה י. ד' + 416 עמ'. (02-9709588)

תלמידיו של הרב אליעזר מלמד, ראש הישיבה ורב היישוב הר ברכה שע"י שכם, מקבצים את המאמרים שמספרם רבם בפינטו הקבוצה במסדר 'רביבים' שבשבועון' שבעה', שבראשות הוורי, הרב זלמן והרבנית שלומית מלמד מבית אל. הכרך יצא לאור בשנה שעברה עסוק בענייני נישואין, חינוך, משפחה וקרירה (סקרטריו ביגל' בטבת תשס"ח מלח, ב' עמ' 96), והפעם עוסק הספר בנשים 'לאומיות': היה שלב למשלה ולנכדים ול髫pie השלווט' האחרים, עניינים הקשורים לתקשורת, למערכת המשפט, לצבא, למשתרה, ולכל מה שבנייהם. השילוב בין הגישה התורנית וההלכתית שטענתה בבסיס המאמרים האלו, לבין ניתוח הטקסטיקה והאסטרטגיה הרואיסים כדי להציג לhayut לתוצאות מעשיות בנשים הניזונים, מביאה למסקנות ולהבהרות-ספייקות בהרבה מאוד ענייני ציבור והנאה, שלכלם כמונה קיימות משמעותות תורניות וחינוכיות. העורך ר' גאל לולום מצא לנכון לסדר את המאמרים על פי נושאים ומושאי משנה – אף פחתות-או-יותר בסדר כרונולוגי, כך שהספר מהווה גם מעיןarium של רוב האירוחים החשובים שיירעו בין השנים תשס"ב-תשס"ח, ובראשם כמונה האגירוש מגוש קיטיף, המאבק שקדם לו והvikuroth וסימני השאלה שיצאו בעקבותיו. סגנון הישיר, הפשט והבהיר של הרב מלמד שובה את הלב, ועם זה משאיר לקורא גם נקודות למחשבה, שלא חיבות להביא אותו תמיד למסקנה שאליה הגיע המחבר. הרב עוסק בין השאר בגישה למאבק נגד רשות המדינה כאשר הן סוטות מדריך; גישת 'כפר מימון' מול גישת 'עמונה', היחוס לפסק המפורטים של מורה הגרא'א שפירא צ"ל בעין סירוב פקודה, ההכוונה להימנע משרות בצבא כאשר הצבא מעיריים על בחור 'בוגר' המאבק על גג בית הכנסת בכפר דרום, הצורך לתקן את תקיפות ליליקוי' צניעות בצעバ, אלו הם רק חלק קטן מן הנושאים שנידונים בפרקיו הספר. ראוי לציין הדין המעמיק בעמ' 75-79 תחת הכותרת 'בשוריות מוסרית', בו מנתה הרב מלמד את הגישות השונות בין הרובנים ביחס לאירוע 'סברה ושתילא' והקמת ועדת החקירה בעקבותם. הוא מותח בყורת מוקבת על כמה רבנים חשובים שהשפיעו על המפד"ל ללחוץ על הקמת ועדת החקירה שהדיחה בסופו של דבר את שר הבטחון אייאל שרן; מי יודע, טובן הרבה בהערה שנסופה במאהר, אם 'הפקת עוזר' של שרן והגירוש מהבל עזה ומצפון השומרון שירים וביצעו בעוותינו אין מHALICS שנבעו מרצונו 'לטהר את שמו' בעקבות ההרשעה ההי' מטעם אותה חקירה, שלא היהת צריכה כל קומו' עורכי סידרת ספרי 'רביבים' הפקו טור שבועי לטור לדורות, ויברכו על כל...

הثبتת זדקה. הלכות זדקה ומעשר כספים. העורות, עיונים ומילואים, עם מפתח מפורט. ובראשם ליקוט הלכות זדקה מכתב יד חדש של המהרי"ל דיסקון זצוק"ל. אברהם משה אבידן (זמל). ירושלים, תשס"ה. 18+תתקצג עמ'. (02-6524824)

הרב אבידן שיליט"א, לשעבר סגן הרב הראשי לזכ"ל וראש ישיבת שעלבום וכיום רב בירושלים, הוציא עתה לאור את הספר שעמל בו שנים רבות – אהבת זדקה על הלכות זדקה ועל הלכות צדקה של הרב, סוגיות בהלות צבא ומלחמה, כתבות בהמען גל' בטבת תשס"ו [מו', ב] [עמ' 89-91]. השילוב של ראש ישיבה ופוסק הלכה הביא את המחבר להציג לפניו ספר למדני-הלכתי, בו לכל הלכה מצורפים העורות ועיונים, ביאורים מקוריים, מילואים והרחבות, חלקם בעקבות לימוד שביעי משופך רב-שנים עם הגאון ר' משה שטרנברג שליט"א, ראב"ד בד"ץ העדה הרוחנית ביישלים ושכון של הרב אבידן. הספר פונה בהעדרות על הלכות זדקה מכוכי"ק של המהרי"ל דיסקון עם באורי המחבר ובפסקים מכתביו של הרב צבי פסח פרנק רבה של ירושלים בעניינים אלו, ולאחר מכן על מנת לאיטת ידי פרקים עוגר המחבר על כל כליל ופרטיו מצאות זדקה: הקפיה המותרת והאסורוה בצדקה, כמות הממן אותה צריך אדם לתת כדי לאיטת ידי חובת הצדקה מדאוירית ואדרבן, מצאות מעשר כספים (בכמעט מהה פרקי-משנה!) ומהות האיסור ל'בצב' יותר מחומש נכסין, למ' ואיר טוטניים זדקה, סדרי קדימיות על פי ההלכה, גדרי גדרי זדקה, הלכות והנהגות של גבאי זדקה, פדיין שבויות כפסגת קיומן מצאות זדקה, ועוד ועוד. בנוסח האחרון מעיר המחבר (עמ' רצב) בדבר פשוט, שבניגוד לדעה המקובלת (בעיר בתקשות...). אין בשום אופן לשחרר מחייבים כדי לקבל גופות, שהרי אין בכך סכנה כדי להביא מת מצאה לקבר ישראל. בהמשך (עמ' רצג) הוא כותב שאסור לשחרר מחייבים שסביר להניח שיחזור לפגוע בהםודים לאחר שחזרו מפני פודין נפש בנפש; והמשחררים הרוי הוא עובר על איסור שיש בו חשש שפיכות דמים. במילואים (עמ' שד) מביא המחבר את דעתם של כמה מגזרי הפוסקים שגם סיוע עקייף לרציחה יש בו גדר של יהרג ואל יעבור! בהע' 61 מסתפק הרב אבידן אם שבוי שנשבה בעת مليו תפקדו בשליחות הכלל – מוחייב הכלל להסתכן כדי להציגו מסכנה, ומס' י"ט 'צריך אני לרבר'; לצערנו השאלה זו אקטואלית מאוד, וכך אמור שגדולי תורה יכירו בה, שהרי יתכן שתהיה ליגשתם משמעות מעשית לפחות בעיני פוליטיקאים ואנשי צבא שומריה תורה. הערא אחרת: בעמ' קפה מכירע הרב אבידן שאין לנכונות מחשבון הרוח לו לצורך הפרשת מעשר כספים אלא הוצאות הנבעות מקיים העסק ותפעלו, אבל הוצאות שאינן הקשורות לעסק, כגון הוצאות לפרסות המשפחה, אי אפשר לנכונות מהסכם החיבור במעשר. בנסיבות שם מוזכר שר"י עמדין הסתפק אם מותר לבנות איפלו הוצאות שהוצאות לזרוך העסק המרוויח, אך המחבר הכריע בעדעתו לנכונות מהרוויח את ההוצאות שהוצאות לזרוך העסק, אף מפרט בדיק על איזה הוצאות מדובר. והנה, בולט לעין שהמחבר לא הזכיר כלל את דעתו של ר' שגנפריד בקיצור שלוחן ערוך, שבבודאי היה ידועה לו, שכן נכונות גם את הוצאות לפرسה מהסכם ממון מפרישים מעשר כספים. בගילון 'המען' ייסן תשס"ג [מז', ג, עמ' 55-56]

הolicies פروف' דומב שהתייחסו השניות במחלוקת 'חוץ מזרבי ביתו' נספו ע"י ר"ש גנץ פריד עצמו במהדורה האחורונה המתוקנת של הקיצושו"ע שהדפים שנתנו לפניה פיטרתו, על בסיס דעתם של פוסקים חשובים (אם כי צוין שם שהדעה המקובלת היא שיכל להקל בכך רק מי שדוחק מאד בפרנסתו). נראה לעצ"ד שהיה מקום להזכיר דעה זו; אולי לא רצתה הrab המחבר שילט"א להיכן 'תריז' לאלו שמקילים על עצם יתר על המידה בזמנים חובתם להפריש ממומם לצדקה... (וע"מ שבענין זה ב'המען' תשרי תשס"ח [מח, א] עמ' 96). הספר המרשימים והמורט א'הבת צדקה' מצא את מקומו ללא ספק על שלוחתנו של פוסקים ולמדנים אחד, וטיבע את רישומו בע"ה על הרחבה והעמקת קיומן מצות הצדקה בישראל.

כתב מהר"ם אירזה. תשובה ופסק דין בארכעת חלקו השו"ע, דרישות וחידושים מכת". בציירוף קוונטרס בענין חשמל בי"ט מננד המחבר הרב משה הררי, ירושלים, תשס"ח. תלב עム. (02-6511670)

קהילה שלונייקי, העיר השנייה בגודלה בין ערי י"ו, הייתה קהילה גדולה לאולקים במשך מאות ובוטות של שנים. השלטון בעיר התחלף כמה פעמים, אפילו השפה המדוברת בה השתנתה, אך הקהילה שמרה על צבינה ומעמדה. כמו שהיא לפני גירוש ספרד הפקה שלונייקי להיות חלק מן האימפריה התרבותית (למשך חמיש מאות שנה, עד לעצמות שקיבלה י"ו לאחר מלחמת העולם הראשונה), ורבים מוגורשי ספרד מצאו בה מקלט לבבם; הם הפכו אותה לעיר שרכבה ישראל, עיר שתורה וגדולה ממשים בה כאחד, עד שבמשך דורות יהדות שלונייקי בזכותם היהודית הגדולה בעולם בכמות יהודיה ואך באיכותם. גודלה היהודית של העיר באהה לידי ביתו בין השאר ברבניים החשובים שהיו בה במשך הדורות (בתוכם מרכז הרבי יוסף לפני שעבר לצפת) ובസפריהם החשובים שנדרשו בה, עד שחרבה הקהילה בשואה. בין בני הדור האחרון היה הרב ר' משה אירזה צ"ל, מצאצאי גולי ספרד ומירוקה, שמלך בשלונייקי בשנת תרל"ח, למד ולמד בה בஸגורות שונות, ומעט אחריו שהגיע לגיל עצה על הארץ הקודש עם משפטו, וכך הגיעו געלות הכרות שניהם ספורות מאוחר יותר על קהילה קדושה זו על ידי הנאים מאנצ' האל. בתל אביב שימוש הר"ם אירזה כרבם של יהודי שלונייקי, הרבי תורה, ועל רובות בענייניו חינוך, כשרות, שבות וחדוד. רבינו העיר, הרב עוזיאל (אותו הכיר כנראה עוד שלונייקי), הרב טולדינו, הרב אונטרמן ואחרים צ"ל שמו את עיניהם עלי' ומינוחו לדין ואח"כ לאב"ד בבי"ד של ת"א, ובה המשיך בח"י תורה וחסידות עד לפטירתו בהגיעו לגבורה בשנת תש"ה. רבים מכתבי, בהם תשובה, פסק דין, דרישות וחידושים, נשתרמו, חלקם ערכו וחולקם במצב של רישימות וראשי פרקים, וכןו, הרב משה הררי שליט"א מישיבת מרכז הרב בירושלים, מחבר סידרת הספרים הנפלאה 'מקראי קודש' על הלכות שבת ומועד, טרח לפעניהם לסדרם, ולהיכנים לדפוס בעדרת כמה ת"ח ובאר羞ם הרב אילן מרכ. הרב הררי צירף לראשונה מדור גדור על קהילת שלונייקי ועל תולדות המחבר וכותבי, ולספוג קוונטרס חשב פרי ידו על ענייני שימוש ורשי פראקם, וכןו, הרב משה גם המחבר נהור"ם אירזה צ"ל גורמה לכך שלא תמיד נודע והכו כי שירה ראוי לפי כבודם ותורתם, ואולי זו הסיבה שההדריך מאנצ' נאנן להוציא בספר רשימה חלקית אך מרשימה-ביותר של רבנים וחיבורם בני העיר הזה במאה השנים האחרונות לקיום הקהילה (ת"ר-ת"ש). ראוי לציין קוונטרס ארוך (פסקים ס' לט) בו דן הר"ם אירזה אם להתייר להתייר את אותיות העופרת שמהם הדפים ספר קודש ואזכורות; אחרי דין ממושך מלא בקיאות ועומק-העון הוא מסיק שכיוון שאותיות העופרת הפותחות – לא חלה בהן קדושה כלל, כי אין בהן דין כתיבה ולן גם לא דין מחיקה, ומותר להתייכם לכתחילה. בהמשך מובאת תשובה של הרב עוזיאל, שמאיריך לדין בכל פרט שבקוונטרס – לעיתים מסוימים ולעתים חולק; בענין סברת אותיות המהופכות הוא מחמיר, וכותב שאע"פ שהאותיות הפותחות – הן נקראות באותיהם וצירוףן, וכן אסור לסדרן בשבת ובמקביל אין גם להתייכן. נדמה לי שהדעה המקובלת היא כדעת המחבר, שאין איסור כלל להתייר ולמחוק אותיות הפותחות אפילו של השמות הקדושים, כי אין בהן גדר של כתיבה כל. זכה המחבר צ"ל שנכדו מושא שמו ההולך בדרךו הדריך ביד אהבת את כתבי, ושפטו דובבות.

ספר דמיון אריה. פסק בענייני מיסים ותקנות הקהילות וחומרת איסור סתם ינמ' ועד, מאת רב' יהודה ליב פיסק מניקולשבורג, מהדורה חדשה עם תיקונים והערות. מאנו, תשס"ו. לד+ס+כ עמ'. (1-845-356-6582)

לאב"ד כארבע מאות שנה בשנות שלז"ם נדפס בעיר פראג פעם אחת ויחידה ספרון חשוב ביותר, מאת ת"ח חשוב ביותר, גם הספר וגם מחבריו שקו כמעט לחלוטין בשכחת גמורה, עד שבא הרב שלום דז'יקוב ממוני' שבארה"ב והחליט לאור ספר זה מה חדש (במסגרת סידרת ספרים יננים שהוא מוציא לאור בשנים האחרונות), בלויית מבו"ה הספר והחלה תחת ר' יהודה ליב מאיריך לדור אחד ובענין הקהילה בכל ובניקולשבורג (היום מיקולוב שצ'כיה) בפרט. המחבר, שהיה מנaging הקהילה תחת ר' יהודה ליב איילינקוברג מחבר 'מנחת יהודה' על פירוש רשי"ע עה"ת, דין בספרו בחומרת איסור ין נסך ('סתם ינמ'), ומענן לענן הוא מגיע לדיניהם עמוקים בסמכותם של הקהילות להטיל מיסים ולתקון תקנות, מכמה עניינים בהלכות שבת, בכל הדור מזוהה. איזור מורביה ההיא מאנצ' ומתמיד רווי' בගפנום וביצור ין ובמסחר בו, ומתרבר לרבים מיהודי האיזור הקילו'ן במשך דורות רבים באיסור 'סתם ינמ'; הנגיד ר"ל פינסק הצטרף גם הוא למוחים נגד המקילים באיסור זה, ואף הצליח לשכנע את שר העיר לחוקק חוק האיסור מסחר בין בין יהודים לגויים; אלום הגאי דרש פיצוי עbor הסכמתו, והשאלה היהת האם ראשית לחייב לשלם עבור תקנה שאולי אינם מעוניינים בה כלל, ועל פי איזה קרייטריון יוטל המס החדש הזה. קם ראש הקהיל'ן יוזם החוק, שהיה גם ת"ח גדול, וכתב ספר שלם בנושאים אלו, ואף צירף לו חמש תשיבות מגanoi דרו' (גם על דמיונות הגאנונים האלון, ביניהם ה'כל'ן יקר' והשל"ה, מאיריך המהדריך במובאו). מענין שלא בדור כל מה היה סוף של 'מן הין' ואם תקנתה השר הנ'ל' عمדה בתוקפה, אך הדינום ההלכתי שב'א' סימני הספר הקטן והחשוב הזה הינו' בשנים רבות ומהווים אף היום סימני דרך חשובים בתחוםם בהם הוא עוסקת. ישר כוחו של היוזם וההדריך החוץ הרוב דז'יקוב, שמצויא לאור מהודרים ומתקנים ספרים רבים מגודלי הדורות למען התורה ולומדייה.

משנה לתם. חידושים וביאורים על הש"ס והרמב"ם מאת רב' יהיאל מכל בן ר' פתחיה מיאברוב. נדפס לראשונה באלאקוא בשנת תק"א, ועתה הוגה ונסדר מחדש עם מראי' מקומות, תיקונים, הערכות ומבוא ע"י הרב שלום דז'יקוב. על מסכת כריתות: מאנו תשס"ז; על כמה מסכתות וספר היד החזקה: מאנו תשס"ה. (2-1-845-356-6582)

כתבותיו ליל על מפעול ההדרת הספרים הפרט' של הרב שלום יעקב דז'יקוב, והוא אכן יינו' שוקט על שמריו. שני כרכי הספר 'משנה לתם' הם החידושים שזכה להדפס בחייב אחד מגאווי' ישראל לפני סוף שלוש מאות שנה, מצאצאי גולי פורטוגל, ר' יהיאל מכל' ב' פתחיה מהע"ירה יברוב שבגליציה (מזרחה פולניה; היום בשטח אוקראינה). בעזירותו הקים ישיבה חסובה בעירו ועמד בראשה, וככמו של גביר עשיר שהיה גם ת"ח ותומך תורה הוא החזיק את הישיבה ואת תלמידיה מכספונו; לאחר שירד מנכסיו ונתקפאה ישיבתו – הוא ישב ועסיק בתמורה יומם וליל' ולא קיבל עלי' (עד כמה שידוע) שום תקיד' תורני-ציורי, עד שנפטר כנראה סבב לשנת תק"כ. הספיקות הרבים לגביו תולדות חייו של רבנן, שכל פרט ולוונטי' לגיביהם נלקט באהבה רבה מתוך عشرות ספרים ע"י המהדריך וסוכם במובאו המרטך, רק מדגשים את החשיבות שבהდפסת מהדורה חדשה זו, שתביא לכך שלא ישקע בתהום הנשיה שלו של מרבי תורה כה שbow בתולדות האומה. למחרת שבדפוס הראשו נמצאים החידושים על כתינות בסוף הספר – הקדם אותו המהדריך בגלל חשיבותם הרווחה: ר' יהיאל

מיכל הוא כנראה הראישון מתוקף ה'אחים' שבעל לביר את סוגיותה של מסכת זו ואת שיטות הראשונים בה סידורו, וربים מגדלי הדורות שאחריו מביאים מדבריו בספריהם. חיבת מיוחדת הייתה לר' י"מ המחבר לדברי ר' אברהם ד' בטון בעל הלחם משנה על הרמב"ם, ובסוגיות שהאחרון עסק בהן בפירושו על הרמב"ם אין רבנו בדרביו, ומכאן גם שם הספר 'משנה לחם'. העות למדניות קצחות של המהדיר ושל חותמו הרב היבנר שליט"א מפוזרות על פני שני הכרמים. ברכות יהולו על ראשו של הרב ד"ז'קוב שליט"א, שימושו עד שנים רבות במפעל 'ທחיית המתים' הייחודי הזה של.

Studies in Maimonides and His Interpreters. Marc B. Shapiro. Scranton and London, Universitiy of Scranton Press, (shapiro@UofS.edu) .pp 173+33 .2008.

ספר זה של פרופ' מלך שפירא מאוניברסיטת סקרנטון שבארה"ב (שמו בברמ"ס ופרשו"ם) כולל בתוכו ארבעה פרקים: הפרק הראשון, הארוך (כמעטמאה עמודים), עוסק בעקרונות הפרשנות ברמב"ם ובפרשניהם מההיבט הלמדני ומההיבט המדעי. פרוף' שפירא דין בין השאר ביחס המפרשים והחוקרם לאפשרות להסביר קשיים וסתוריות ברמב"ם בהנחה שהרמב"ם טעה, או שנשמטה ממנו סוגיא, או שהוא עצמה שכח שבמקומם אחר הסיק אחרת וכד'. הוא מביל בין היחס לקשיים בפירוש המשנה, שבן תירוצים מעין אלו שכיחים יותר ומקובלים יותר, לבון היחס בעקבות המשנה תורה, שבנה גם אחרי שר' אברם בן הרמב"ם עצמו העיד על עצמו ששכח סוגיא מסוימת, או שהוא שיטה בעניין מסוים (ברכת אברהם ס"י יג) – נידרים המקרים שהראושונים או האחוריים התירו לעצם לפטור בעיות בדרכם זו. בורא למחבר שלושתון של הרמב"ן בהזרותיו על ספר המתוצאות שהרמב"ם 'שכח' מזאות מסוימות – אין להבינה באופן מילולי, בינויג לדעתם של מפרשים אחדים (עמ' 5 הע' 17); אךマイידך מצטט פרופ' שפירא מחרברים רבים שהיעיר על טעויות או השמטות ברמב"ם. יש לציין שלא כל מפרש שכותב על הרמב"ם שלא דקדק בלשונו בעניין מסוים – ניתן לצרפו לרשימת המפרשים 'שמעיים' לומר שהרמב"ם טעה (עמ' 9-8), שהרי אין דין טענה על אי-Ճודוק כלשהו בלשון – דין הצהרה על טעות שנמצאה ברמב"ם. בהמשך מביא פרוף' שפירא עשרות מקומות בכתביו הרמב"ם בהם מצטט הרמב"ם פסוק שלא כתבו או שהוא משובש-ללאורה, וכן אין יתכן להסביר את הטעויות הללו. בעניין הדיקטים שדקדקו הראשונים ואחריהם מkapel-לשונו של הרמב"ם – מעריך המחבר שהגיהה 'המדעת' אינה מוכנה לקבל שכלי שינוי הלשון האל הם בעלי' משמעות פרשנית והלכיתית, ובדרך כלל החוקרים, וגם כמה מגדולי האחוריים, מתיחסים אל השינויים האלה כאלו גיוון לשוני גרידא, שאין להסיק ממשנו דבר להלכה. עד עוקץ המחבר בהפניות למאמריהם ומוחקרים מהם נטל המחבר מלוא חונפיהם, בירושלמי לפסיקת הלכה, ובמושאים רבים אחרים. הערות השוליגים גוזחות בהפניות למאמריהם ומוחקרים מהם נטל המחבר מלוא חונפיהם, או שעלה מסקנותיהם הוא חולק; כמו כן מקומות מבקיר שפירא את ספור של פרופ' יעקב לויינגר המנוח 'דרכי המחשבה ההלכתית של הרמב"ם' שנדפס לפניו כארבעים שנה, ובו יהוט מחברו לעיטום לרמב"ם כוונות ודרכי פסיקה הרוחקות מאוד מדעתו ומלבço של כל איש תורה. הפרק השני של הספר עוסק בייחסו המורכב של הרמב"ם לכל התחומים שמקובל להגדתו בעולם המודרני 'כ'אמונות תפולות' – שדים, קשות וcad', ואת דעתות המפרשים בכל הדורות על דרכו של הרמב"ם בנושאים אלו. הפרק השלישי כולל הערכה קצרה בעניין 'יחסו של הרמב"ם אל מוחמד נביה האיסלאם. למעשה הערכה זו היזונה את אחדazarim המרכזים לפרוטום הספר, מפני שהמחבר דההム' רוחם שהרמב"ם טיקן שכני' זה דבק במוחמד מפני שהוא קפוץ בהשוע (ט, ז' א'oil הבקבב, מ'שען איש פרחן', ופרופ' השמשפט המרכז' בה צנזר ידי' עורך של כתבת עת יהודית-אמריקאי בו פירסם הערכה זו לראשונה, מתווך חשש להיראות בלתי' קורקט'ו. אלום עבדה היא שהרמב"ם מכנה את מוחמד לעיטום 'פסול', מילה עברית המזכירה את כינוי הערבי 'אַסְוֹל' (=שליח), ולעתים 'משוגע', כדי שהוא היה מוחמד בכל ארצות המזרח; והוא שhaniho שהכינוי הזה מקוון בפסוק בהשוע (ט, ז' א'oil הבקבב, מ'שען איש פרחן', ופרופ' שפירא מוסיף שתיקן שכני' זה דבק במוחמד מפני מכתביהם עם הרב קאפה צ"ל בענייני הרמב"ם, ליקוטים מכתבי הגראי' ו'ונברג צ"ל בעל האחרון של הספר, הנספח העברי, כולל חילופי מכתביהם עם הרב קאפה צ"ל – אך לעתים קרובות פירשוו המבריקים על 'שרידי אש' באוטו וושא' (כלול קביעה שלו שהרמב"ם מבריסק צ"ל היה אכן אלי רמב"ם חדש – אך לעתים קרובות פירשוו המבריקים על הרמב"ם רוחקים מלהיות אמיתיים; דרך אגב, המחבר כבר הוציא לאור שני רכסי מכתבי הרב יונברג, ראה מה' עליהם במשמעותם של השם 'ד' מד, ב] עמ' 93, ועוד ספר באנגלית על דמותו ותוורתו, ומכתב אחר מכתבי' שכותב לפפי כמאה וחמשים שנה חכם מגלאיצה לחוקר היידוע שד'ל, בו הוא תוקף אותו בחירותות על ייחס המביש לרמב"ם ולדעתו. אותו חכם, נחמן יצחק הכהן פישמאן, פותח בכך שהוא מכנה את שד'ל 'איש משיכיל', ומוסיף הערכה: 'אם השמאלי ואימינה ואם הימין ואשמאיל'; כוונתו שאם שד'ל ימשיך לפוטת אל השמאלי, ככלומר כתוב בדרכם שליל'ים, כינוי יהוה 'איש משיכיל', אלום אם 'חויזר בתשובה' ו'פנה אל הימין' – הוא יקונה בכבוד 'איש משיכיל'... בס' ה הספר מרתק, וראוי לענ"ד לתרגם אותו בהקדם לילשה"ק. רציתי רק להעיר שהחירות באנגלית של מילים עבריות רבבות המבאות בספר דרוש תיקון; לדוגמא: 'במשנה תורה' – מאוית בקביעות shebamishnah; ספרו של החיד"א עז' זוכר – Ayin Zokher – וזה ריבים. כמו כן הפיסוק בסנסח העברי משובש במקרים רבים, ויש בו גם טעויות דפוס רבות, וחבל.

ישועת דניאל. על "עו"ח. הלוות בין המצריים, צרך לחורבן וואית מקומם המקדש; חונכה ופורים. עיונים ופסקין הלוות לפיו סדר ש"ו ו"ב. חובר ע"י דניאל יהושע גולדשטיינט. מודיעין עילית, תשס"ה. פלא התהמודדות הקהילות ה'קויות' בדורות הולך ונמשך, ואחת החשובות שבין היא 'קהילת אשכנז' במודיעין עילית (קרית ספר). הרוב דניאל גולדשטיינט שליט"א, רבה של הקהילה ורובי"ץ תורה ומורה הוראה בעיר, הוציא לאור ספר הלכה על ההלכות המעשיות-מאוד בשיטות יזומים' כלשומו - אלא רק דברים שיש בהם חידוש, או שכתובים בספריו הפסוקים שלא במקומם. אין מדובר בלקט של דעות פשוטים ויזומים' כלשומו - אלא רק המעשה אשר יעשה - אלא בהכרעות מעשה כמעט בכל שאלה' כפי שקבעו הפסוקים על כל הלכה, שמשאיר את תלמיד נברך לגבי המעשה ז"ג זונר שליט"א ואב"ד במודיעין עילית, וכן מרובותינו שליט"א'; רבנו של המחבר בהלכה הוא הגרש"ז אולמן שליט"א, דיין בביה"ד של הגרש"ז זונר שליט"א ואב"ד במודיעין עילית, וכן דברינו פוזרים לאורך הספר כלוי. נפתח בענייני חנוכה: עם' קלג-קללה דין הרב גולדשטיינט בהגדרת חדר המדרגות לגבי קביעת מקום הדלקת נר חנוכה. בין השאר הוא מביא בשם הגר"ז זילברשטיין שליט"א שאין לחדר מדרגות דין רה"ר מפני שזכה פרטיו של בית הביה", ומותר לאנשי הבית להרחקיק את בני רה"ר ממש אם מפעריים להם, ומכאן רוץ החamber להטיק שאין להדלק בפרוזדור של בית מלון או של פנימיה וכד'. אלומן לי הקעת הדברים אינם בחרום: הרי זו מחולקת שלא חוכרעה אם יש להדלק בפתח הבית לחצר או בפתח החצר לרה"ר (עי"ש הע' 17), והרי ברור שאין דין החצר כדין רה"ר ומותר לבני החצר להרחק ממנה אורחים לא קרואים למשל, ומהו א"כ ההבדל בין דין חדר מדרגות או הפרוזדור בפנימיה? ועוד. בעמ' קמד מעיר הרב גולדשטיינט בשם ר'ח'י' אדם' שMahon המנהג להדלק בשםן זית זכר למקדש אינן בח"ל - אלא בספרו הכלבו, מסברת מחברו. לא בחר לי' אם ההdagשה של הכלבו (שהוא כנראה מהדורה ראשונית של ספר אורחות ח"ם לר' אהרן הכהן מפרובנס, ואcum'ל) היא על זכר למقدس בהדלקה בשםן דזוקא ולא בnar - או בהדלקה בשםן זית דזוקא. הנפ"מ היא לגבי הדלקת נר חנוכה בבורניים, שהם נרות שעווה (למענה פרפין) הנמצאים במיל מתקת קטן, בהם לאחר

דיקות בודדות של הדלקה נמס כל החומר והפטילה צפה על פניו בדיק כבנור בשם; אם נאמר שעייר ה'צ'ר למקדש' הוא בהדלקה בשם, ולא דזוקא בשםין זית (שבו פסק הרמ"א שמצויה מן המובהך אויל רק בגל ש'צליל נהורה טפי' ולא בגל סברת הכלבו הנ"ל), אפ"ר להדליך לכתיחלה לאו דזוקא בשםין זית קרשׁ, שהמחבר מתייר שם בשם הרוב וזהן להשתמש בו בדיק כבשנין זית, אלא גם בונרנים רגילים של פרפן, שהשימוש בהם יתר נח ופושט וחול מאשר בשם. בעניין אחר, בדין 'הרואה ערי יהודה בחורבן' (עמ' קה-ק), אחורי שהביאה המחבר את פסק המ"ב שאפ"ל יושבון בהן ישראל כן שהישמעאים מושלים עליהם מקרי בחורבן', הוא מוסיף בשם הגרא' שוזן שמסתבר שגם שלטון חילוני 'מקרי בחורבן', כגון שהם כנים לכל דבר וכן הם מחייבים שבת בפרהסיא, ומה ל' ממשלת חילונית או ממשלת ישמעאים'. רק בסוף דבריו הגר"ם פינשטיין צ"ל באגדות משה, שעתה 'שבחוסדי הש"ת אין מושלים האומות על ערי יהודה ועל ירושלים, והם גם מיישבים, הוא טעם גודל שלא לקרוע אף שעדין לא בא האגולה עי' מלך המשיח' וכו'. בהערה מביא המחבר את דעת הגר"ד יונגריז' צ"ל, מרבי העדה החדרית בירושלים לפני שנות דור, שלמעשה האמריקאים שולטים בארץ ועל פייהם ישק הכל וכן א"א לדבר על שלטון היהודי על הארץ, והוא מוסיף: 'ונראה דהוא הדין בזמןנו'. מוסףקי עד כמה שתי החרשות האלו, שאין הבדל בין 'השלטון החילוני' בארצות (שבו בדרך כלל מפלגות דתיות וחדריות שותפות לשולטן), ולעתים הן בעלות השפעה מכרעת בו) לשולטן של גויים, ושלמעשה השלטון האימתי בארץ הוא של אראה'ב, החרשות שמיות למסקנה שיש לקרוע בפועל בראשית ערי יהודה בימים גם כשהן מושבות ביוזדים, מקובלות היום על חוב מניין ובנינו של הציבור החדרי ורבינו (ועי' בעמ' רלה בהע' 15 ובעמ' רלט בעניין שושן פורום שמודיעין עליל' עצמה בניה סמוך לעיר יהודית עתיקה חרבה). בדרך כלל אין זכר בפסוקים שבספר למנגאי היהודי ולדעתם לבנייהם, חוץ מקרים יוצאים מן הכלל. כך למשל בהלכות 'זכר לחורבן' (עמ' צ"א) דין המחבר אם קיימת חובת הנחת אמה על אמה לא מסויידת כנגד הפטחה גם בבטי נשסיות ובטי מדרישות, ואחר שהוא מצין למחלוקת האחוחנים בדבר הוא כתוב (הע' 2) שיש מהגים במקומם אמה על אמה לעשוות ביביכ"ג שני' אחר זכר לחורבן, ומuid שבביבה'כ' 'עדת ישורון' בציגו גודל המתפללים אינם מזהים אותה 'זכר לחורבן' דזוקא, יוצאים ידי' חובה (אולי סמכו על קר' שמיעיק הדין ביכ"ג פטור מ'זכר לחורבן'). הספר, המועצב וכורח באופן נאה מאוד, נחתם במפתח מפורט ונח לשימוש, אפשר להניח ששפר זה פותח סידרה של ספרים כמתוכנתו בענייני הלכה שווים; ישר כוחו של הרב המחבר שליט'א על העבר ועל העתיד.

זהר, כתב עת תורני. יצא לאור עי' זהר – חלון בין עולמות, לוד. העורך: הרב עזריאל אריאל. גליונות לד', אלול תשס"ז – תשרי תשס"ט. (0777756565)

שליש-ארבעה גליונות של 'זהר' יוצאים לאור כל שנה, 160 עמ' בכל גליון. כמו מן הגלגולות סובבים בערך סביב' נושא אחד שנקבע מראש עי' המערכת, ואחרים פתחים למאמרים בנושאים שונים. כך הנושא המרכזי בגליון ל (אלול תשס"ז) הוא ענייני גירור ובירור יהדות, והמאמרים בעניין זה חלקו עי' דמיות תורניות שעוסקות במסא ומיכרות אותו מקרוב, כמו עזה'ד הרוב דוד בס, החושש מאד שבדור הבא צירר חילוני לא יראה שום בעיה בביטחון בית עם בן זוג 'ישראל' שאינו יהודי; لكن דעתו היא שחוות השעה להקל על המתגירים עד כמה שאפשר - בלי לוותר על הדרישה שהם יקבלו עליהם עלול מצאות. לדבריו הרוב הגadol של המתגירים בבטי הדין הייחודיים ליפוי עוברים את הר ההלכתי, וגירותם גירות לפחות בדיעד. הוא מדגש את הצורך בעדינות ובריגושים בברiorים של בית הדין בענייני קבלת המצוות של המתגיר, באופן שבית הדין יוכל להגיעה לחקר אמתם בעלי לוגרים לפגיעה במותג'יר הפטוניציאלי ולדחייתו לא טעם. בהמשך מעיר הרב רפי אסטרף, שהוא מנכ"ל מינהל הגיור מטעם הרבנות הראשית, שלמעשה כל השאלות והבעיות בעין גירור העולים מרווחה שקיים פסק ביהדותם כבר הולו בגל העליה הגדול לפני שלושים וכמה שנים, והוא מצטט מדברי הרוב הראשי אדא'ן אונטרמן צ"ל: 'יש להיזהר כי הטיפול באלו הזקנים לגידות דין תורה יהיה בעדינות ובהבנה... חיללה חיללה להחמיר את ההצדנות' גם בראש הgal' האחרון של זהר (gal' לד, תשרי תשס"ט) מתפרקת העלה בבושא זה, הפעם כנראה לפסק דם ורידוע של הרוב שרמן נגד הרוב דרוקמן; מחברה הרוב הנKenin מדגיש שקיים פוסקים לא מעטים שאינם מקבלים את הדעה שקיבלה מצוות מעכבת את חלות הגירור, ואין זה נכון להציג עמדה אחידה-ככיבול בין הפוסקים בנושא זה (המערכת מצאה לנכון להעיר בנקודה זו שאכן הדעה המקובלת בין דיני בית הדין לגירור, כולל הרוב דרוקמן עצמו, היא לדריש מהמתגירים לקבל עליהם עלול מצאות). בהמשך הרוב הנKenin מצטרף למחלוקת הרבניים נגד פסילתו האישית של הרוב דרוקמן ופסילת בית דין, מטעמים שאינם בעלי לדעתו בקנה אחד עם שורת הדין. אולם עיקתו של גליון לד' שעסק באומנות יהודית, ובמגבילות שיש (או אין) להטיל עליה כדי שתהיה יהודית באמות. המבחן אב' רט כתוב למשל שנגן הקלרינט הייעש משה ('מוסיא') ברגלן אמר לו פעם שהוא יכול להגיעה לכך שמדובר בדעתה של הדעה המקובלת בין דיני בית הדין לאונטנו – 'הנשמה היהתיה' של המנגן באה לידי' בטוי' בצללים עדפים, בדקויות, בסלולרים ובקיושוטי נגינה, שرك אונן רגישה רט להבחן את כוונתו – יתגלה נגן קלרינט יהודי שכיל חיין גדול באויריה יהודית – לנגן קלרינט שגדל בקונסרטטורין... לדעתו יש מקום יסילה להרגיש בהם; איתם דומה נגן קלרינט יהודי שכיל חיין גדול באויריה יהודית – לנגן קלרינט שגדל בכללי הלכה וההגאה, ובכל זאת – לעודד יצירה יהודית ואומנות יהודית מכל הסוגים, תוך ידיעה שהן אכן תהיינה רף גבוה ולא תודנה אותן מטה, ודוקא מתרן כך – אין תורמננה את הנפש ולא מಡכנה אותה, תיננה כה ולא תחלשנה, תצבנה רף גבוה ולא תודנה אותן מטה, בתבטנה עדינות ולא גסות. הלוואי. בחלק ההלכתי של אותו גליון – 'זהר לתלמיד ולהלכה' – מנמק רבו של היישוב עופרה, הרב אברהם גיסר, פסק חריג שנותן לפwi כמה החלטות יתיר על המתרן לחייב וללבנות בשבת מסויימת עי' פועלם גוים כמה בניינם שעמדו לפci סיום, ובג"ץ עמד לצאות על הפסקת בנימות. הדיון הוא הלכתי בעירוקן, ומציג את דעתות הפוסקים השונות בעניין אמרה לאו' ושבת דשבות לאורן מינעת הפסד גודל ולצורך ישוב עי', כשהוא מדגש שאין מודבר בשום אופן בנוהל קבוע או בהיתר חדש – אלא שזה היה פסק הלכה חד פערני, הנשען על גודלי הפוסקים, ראשונים ואחרונים. לעומתו הרוב מאיר נהוואי, רבו של קיבוץ משאות יצחק, יוצא נגד הפסקה זה. הוא מדגש שאין חולק על פסקת מרא דעתרא של עופרה באותה שבת, ושיש למרא דעתרא את הסיעעתה דשמי' לפסק נגן בשאלת מקומית שמטול על כתפי להזכיר בה; אולם כעירקן לדעתו אין בשום אופן להתייר בנית בתים בא' עי' גוים בשבת אפי' כאשר מדובר על צור גודל, ואני דומה קפיה בשבת שח"ל התינו – לבנייה. מעוניין שישים מזכירים אירעו שיתכן שמהוות תקדים לשאלת זו: בשנים שלפני מלחמת ששת הימים יוסו ערבי' לטrown לגאנס עם אחר פעם בשטח החקלאות של קיבוץ שעלבומים, כאשר הם מניצלים לגורר כך את יומ' השבת שבת לא נמצאו חקליאו הקובץ בשדה. הרב מאיר שלזונגר, איז רב' של הקובץ, נען ברחותו בירושלים, והם התוינו לאנשי הקיבוץ לצאת בטרקוטורים ומחרשותיהם לשדות המודברים בשבת, מעשה שעורר רעש גודל בעולם כולו והתגודות עזה אצל חלקיים מן הציבור החרדי; למעשה גרטן חילול השבת זהה להפסיק את הסיפוח החזול של שדות שעלבומים עי' ערבי' לטrown. הרב גיסר לא נתה בתחילת לדמות מקרה זהה של 'יציאה למלחמה על תבן וקש' בישוב ספר לבין המאבק על בנית הבתים בעופרה, אך להפתעתו כמה ת"ה חשבו דזוקא שיש דמיון בין המקרים. משיב לו הרוב נהוואי שאין להשות בין מנעה ערבים לכטוש קרקע יהודית – לבן מאמן למטען כשלון משפטី באותה קרקע, ושהוא חשש מאד מההתפקיד שמיירת השבת בעקבות היתרים כאלה; לדעתו אין מקום בעtid להתייר מעשים מסווג זה. אולם פסק בעניין אם קיים הדבר כ'ג' גדול בין המאץ להשאיר שטח עמוק אילון בשנת תשכ"ז בידי' ישראל – לבן חיזוק משמעותי של ההתיישבות היהודית ביישובי השומרון היום, כאשר אוייבינו ועזריהם מנסים לארש אותן אלו ממש. ועדין צ"ע.

בסוף החוברת מובאים שני מאמריהם העוסקים בסרבותנות גט: האחד מתאר את דמותם של סרבני הגט ה'קשיים' (רובם שומרי מצות במצוות כלכלי והשכלתי נmor) ואת הצורך להיעזר בלחץ והשפעה מצד משפטחם, חביריהם ושכניםיהם כדי לרכך את סרבנותם; השני תוקף מהחייב השwi את הקלות שבה כופים לעתים בתיה הדין גט על הבעל שלא פשע, ולא מתחשבים בכך שהאהשה היא במרקם מסוימים הגורם הביעיתי, המסביר ואפיו המושרע בכל הפרשה המשפחתיות העגומה (הדברים נסובים על מקרה מסוים שבו מערוב הכותב מצד הבעל הפגוע, כמובן באופן שבו לא ניתן לדוח את המשפחה המדוברת). אולם אין מוכחה להזדמנות שנארתית בתמיהה הרבה: אחרי שמתוך תיאור הפרשה בדור שלאו שמצה של סיכוי לחזור לחיים בשлом במשפחה מסוימת זו, יש צורך לכואורה להטיל את כל כובד המשקל על קר שההסכם הממוניים ואלו הקשיים לגידול הילדים יוכמו במחירות ובගינות, ולעודד דוקא את בני הזוג לסייע את הקשר ביניהם בגט כשר כדת משה וישראל כמה שיוצר מ halo נארה לאכורה שהכותב מתעלם מכך שהתנוגות העזה לכפיית הגט באה רק בגל העול שנעשה לבעל – אך אין שם הצדקה שעוז זה, אותו צריך לפחות לפטור, ימנע סוף-סוף את הפירוד הרצוי לכל הגורמים הנגעים בדבר! "תכן שהחוק שהתקבל לאחרונה בכנסת שמנתק בין הדינום הממוניים בין בני זוג פרודים לבין נתינה הגט בא לענות בדיק על מצבים מהסוג הזה; הבנתי שחוק זה נתקל בהסתיגות מצד דינום ואנשי תורה העוסקים במשא, ותכן שיש לכך Gründe הלכתיים אחרים שאינו מכיר. ככל אופן במאמר הנ"ל לא הבהיר מספק מדוע ראוי לעכב את הגירושין – במקום לזר אוות עד כמה שאפשר, תוך מתן פתרון הוון לבויות האחרות שבין בני הזוג! "יש"כ של השורק המוכר, ידידי הרב עזריאל אריאל שליט"א רבו של היישוב עטרת שביבנימין, שמוציא לאור תמידים כסידרים כל מחזק ברכה וכוה מעורר עניין כגליונות כתוב העת 'צלה'.

ספר נר יומ-טוב. לבירר ולהזק הוראת בג"ק מהרי"ץ ז"ע"א שאסור לברך על נר של-יום-טוב מטעם ספק ברכות לבטלה. יתבאר גם-כן של א צדק האומרים שבארץ ישראל טלים צרים לנווג כדעת מן הבית יוסף. מאתי הצב"י יצחק רצabi. בני ברק, בית-מדרש ובית-הוראה פעולות צדייק, תשס"ה. קסח עמ'. (03-6741445)

המהפכה ההלכתית שmobily הרашל"צ הגר"ע יוסף שליט"א זה שנות דור, שבמרכזזה העמدة פסקי מן הבית יוסף כמהיבים את כל תפוצות ישראל (לפחות בארץ ישראל), נמצאת עדין בעיצומה. דעתם היא שמן רבוי יוסף קאו הוא גודל הפסוקים בכל הדורות, ושארץ ישראל היא אורתיה דמן הבית יוסף, וכן מחייבים כל העולם אליה להתייחס אליו כל מרא אדראה, ואל פסקי כמהיבים לקולא ולהומרא גם בניגוד למנהיגות הקדומים. דעה זו מבוססת כמובן על כמה מגדי הפסוקים בכל הדורות ועל דעתם רבים מגדי ספרד בדורות האחרונים, אך לא התקבלה כלל מАЗ ומועלם על דעתם של רבבי וקריות אשכנז בא", וגם בכמה קהילות חשובותழרת השפעתו התקבלה רק בחלוקת, כשהן ורבניהן סירבו לבטל מנהיגים וכי דורות הקרים עוזר בעל 'יעז אומר', לרבות השפעתו האדראה, התוציאות וציבורות, על בני עדות המזרח בדורנו. אולם בדרך כלל גם אלו שאנו 'כענאים' ליגשטי של הגרא", כמו למשל הרашל"צ הגר"ם אליו שליט"א, ה'רופא וייחזקה', שמחזיק במנהגי ר' יוסף חיים בעל הבן-אייש-חי שהושפע מאוד מכתבי המקובלים, ופסק לפיהם (בדרך כל לחומרה) גם כשאים עולים בקנה אחד עם פסיקות היב", או הגר"ש משאש צ"ל רבה של ירושלים שישיר לנוטש את מנהגי מרוקו שחילקו השפעו במשך דורות מנהיג אשכנז, ואחריהם, הבילעו את מחלוקתם בנעימה בין שורות כתיביהם וספריהם, ולא יצאו בקהל גודל גודל גישתו זו של הגרא". כמה בודדים 'היעז', בינם הרב אליהו רחמים ז"ם שליט"א ראש ישיבת ההסדר 'אור וישועה' בחיפה, שבתווך קונטראס' ארץ חמדתו' (חיפה תשנ"ד) כתוב ביקורת חריפה על כונת מון הרב שעבדיה לבטל את מנהגי צפון אפריקה שיטודות בקדושים; אך דבריו עשו בזמןו וושם מוגבל בלבד, ולא היה להם היד רחב. והוא גם מעתים נסופים. אך עתה קם הגאון ר' יצחק רצabi שליט"א, ראש בית מדרש ובית הוראה ביביסוס מנהגי תימן בהלכה ולמעשה, והחליט להשיב מלחמה שערה: בתקיפות-יחסית יצא שכבר שנים הרבה הרצה נגד גודל גודל גישתו זו של הגרא", שבטענה ארכ' ר' יצחק רצabi ומונסה לא יברכו על נר יומ-טוב. בקונטראס מקיף זה נגד הוראותו של ראש מדרשת חסידות' חזון עובדי' על הל" שבת בחומר כבוד לר' רצabi, וכותב שאבר' אחד יצא בספרו 'שולון עורך המקוצר' הקדום להدليل נר של יומ-טוב בלי ברכה, לבטל את מנהיגים ולברך על הדלקת נרות יומ-טוב, כפי פסק מון היב" ונהוג כל מקריםות הוראי"ע מתייחס בספרו החדש 'חזון עובדי' על הל" שבת בחומר כבוד לר' רצabi, וכותב שאבר' אחד יצא בספרו 'ספק' ברכות לקבעו שאין לברך על הדלקת הנר יומ-טוב, ושאין בדבריו ממש. בא הרוב רצabi ומונסה להוכיח בארכיות הרבה שדר' רצabi של ארכ' ר' יצחק רצabi שליט"א, 'הרבי הטוען', לדחות את פסקו של המהרי"ץ ה'גר"א של יהודית תימן, אלו שמאש צ"ל רבה של ירושלים שישיר ברכות הרבנן בארץ ישראל שליט"א, מר' הטוען', לר' רצabi, וכותב שאבר' אחד יצא בספרו 'ספק' ברכות קדושים בקדושים; על נר של יומ-ט – אלא שדבריהם מתאימים לשפטות דברי חז"ל, ובכל און כן כאן מנהגה תמורה שיש לבטל – אלא מהנה שיטודה בקדושים; ומילו שהרוב רצabi סובר בדעת ריבים מגדי הרבנים בכל העדות שאן מקום לבטל את מנהגי הקהילות השינויים ולקבל את מרות מון היב" ללא סיג – אין הוא מוצא שום סיבה, ועל כן הוא שולל בתכלית, שבמי תימן (אלו שהם ואבותיהם נהגו במנהג קדום זה) יכיניס עצם לספק ברכה לבטלה בהדלקת נר יומ-טוב. הר"י רצabi עבר בקונטראס זה בדקודק על דברי הגר"ע יוסף ויזהו אוטם פיסקא אחר פיסקא, כשmedi פעם הוא תמה איך נשמטה נקודה מסוימת מעינו של הגרא", ואזוע בקודה אחרת התעלם מדעה חילוקת או מוקש חמוץ בדבריו. כך למשל בעמ' נח מביא הרוב רצabi את דברי הרוב שעבדיה שאן ספק בשם היישלמי שיצא מידי חז"ל, כמו פסקאות אחרות רבות כאלו המובאות בראשונים ואינם לפנינו; ותמה עלי' הרוב רצabi, איך יכול בעל חזון עובדי' במחכתה' לרפא שבר גודל זה על נקלה? אויר נשפט ממן שפסקאות היישלמי האלו מופיעות אך ורק אצל כמה מראשוני אשכנז ובוואדי' שאינם פיסקאות 'ירושלמי' מקוריות, והרי כבר העיר על קר בפירוש לפני עשות שנים מהדר ספר הראבי"ה! והוא מוסיף: 'אם תרצה למד צמות ולומר שלא רצה הרוב הטוען לסמן על דבריו, לפי שהוא נמנה מכת החוקרים [מהדר' הראבי"ה] הראשון היה פרופ' אביגדור אפטוביץ מבית המדרש לרבני בונינה], הלא בגודלה מזו הוא עצמו סמרק עלי' בעין אחר, חמור אף יותה' ובמה שבר הGES עמד המחבר על דעתו, ומוכיח שהיא דעת ריבים מגדי הפסוקים האשכנזים וגם הספרדים, שאן לשומם קהילה לבטל את מנהיג העתיקים בעלייתה לארץ, בניגוד מוחלט לדרכו והונגתו של הרוב שעבדיה שליט"א. הרוב המחבר בחריותו עבר על כל כתבי רבבי תימן, גם אלו שעדין בכת", ובירר אצל רבנים זקנים אף אצל שומרי מנהגי תימן המקוריים, ואין צורך לומר ששנות מנהיגים ולהיכנס לספק ברכה לבטלה. הוויקוח תלוי גם בשאלת מי הוא גדול רבני מהשאימים!) נהגו שלא לברך, ואסור להם לדעתו לשנות מנהיגים ולהיכנס לספק ברכה לבטלה. הוויקוח תלוי גם בשאלת מי הוא גדול רבני תימן בדורות הקודמים – ר' יחיא צאלח המהרי"ץ גאון רבבי תימן ותפארת' לדעת המחבר, שהחזק במנהגי תימן המקוריים – או חבירו המבוגר ממן (ולדעת הגרא" – רבו!) ר' דוד מושקובי בעל 'බיד' ההגב' ו'שתי לי' זיתים' השامي', שנותה יותר להתפער עם מנהגי ספר, ואוthon מעלה הרוב שעבדיה שליט"א למלעת גודל רבבי תימן – כאשר לך מתנגד בחריפות היב" רצabi. בפרק ארבעים צירף המחבר לדבורי דברי חזון והסכמה מאת שנים מגדי רבני תימן בימיון, הרוב עזריה בסיס רבה של ראש העין והרב פינחס קורח ראש בית מדרש 'שער הילכה' בביב' ברק. והנה, כפי שניתן היה לצפות, הרבנים המקוריים לר' יחיא צאלח' שליט"א לא עברו על קונטראס זה לסדר היום;

כך למשל בשבועון 'עוג שבת' המצורף לעיתון 'יום ייומ' של ש"ס, ב글ין כ"ט בחשון תשס"ט, כתוב אחד הרבנים בלשון שאינה משתמשת לשני פנים, ש'עדות תימן המפוארה על כל גוינה מאוריה ורבותיה ניצבת כאיש אחד בלבד אבב סביב ההיגיון הצורך לפיו יש מהיג ליבור וגדול הדור לאומה' וכיו' וכו', והמבחן ייבן. ובמהמשך מובאים בארכיטוט דבריו של רבי יצחק יוסף שליט"א, ובו הוא מנסה להוכיח את הראב' הרמב"ם כשהוא מנגדים לפסקי השו"ע גם אם כך היה מנהג קהילות רבות בתימן, ובוואדי שלא בארץ ישראל' אטריה דמרם'. ולא זו ממש שורי השבעון ה"ל עד שהביאו את הרב ביסוס והרב קורח, שהצטרכו לדבריו של הרב רצאבי בקונטרטו נ"ל, כדי שיזהו כפי שכתב האחד 'שאמם נמצאו בקונטרט הנ"ל זלזול באיזה חכם איי מסכים לזה', או כפי שכתב השמי 'איי מצטרף לسانון הדברים וחיליה להקל בכבודו שום חכם ובפרט בכבודו של פאר הדור מרכן שליט"א', והחוינו עוז כמה מגזרי רבני תימן בארץ על ג'ילוי דעת' נגד דבריו של הר' רצאבי וסגנונו; באזת הגדמות כמה מן הרבנים 'מקום מצאו לגבות את חוכם' על אף ש'במשך שנים הבלגמו על דבריהם אחרים בכאן אלה שכתב על זקני חכמי תימן', כמהם מתוכונים עתיק לרבר יוסף צוברי זצ"ל שנטה לשיטה השامية, שהרב רצאבי תוקף אותו במקומות רבים בספריו, וביעיר בנידון דינן (דבריו של הרב צוברי נמצאים בספריו 'ויצו בר' ח"ג פרק ט ס' ד עמ' קז-קז, והוא, כאמור, אחד הגודלים מכירע שצער לברך על הדלקת נר ביום טוב, ועליו סומר הר' שליט"א ב'חזה עובדיה' הל' שבת הנ"ל בכל תוכו). ואכן, ממש מגדלים של הרב רצאבי לנכס מנהגי תימן את אלו שאינם מקורים אלא נוטים למѧבק בין השלדים של הרב רצאבי לעובדיה לו מתנגדים רבים. אחת הטענות של הרב רצאבי בקונטרט, שאول היא שהכחישה את מקורבי הגר"ע יוסף יותר מכל, היא שהרב עובדיה מוג לשבח ולהגדיל את כבודם של רבנים שמשמעותם עם שיטתו או שהוא מסכים עם שיטתם, ולאחר מכן שמיון המשנה שם ב'מחלקות' לכת, קבוצה, ואcum"ל); הר' זכותו וחונתו של הרב רצאבי להגן על מנהגי עדתו במסירות נפש, זכותו של הaganן העובדיה לנסוטה לשכנע את כל רבני הדור לנקוט בגישתו הממליצה את מון הב"י כפօסן ייחד ואחרון לכל העדות. כמו כן אפשר להבין את מקורבו של הגר"ע יוסף שליט"א שלדעתם סגן לוחמני, כבמלחמתה של תורה, אינו ראוי לבוא בקהל כאשר הוא מכון נגד גדול הדור ראש מועצת חכמי התורה; ומצד שני אפשר להבין את מצוקתו של הרב רצאבי, שנמצא בעמדת מגננה תמידית מול לחוץ של הער"ע ותלמידיו עלייו ועל קהילתו ושוחטו המזל כלפיו בכמה בספריו, והוא שהביאו אותו לכטב וגובה תקיפה. לא נשאר אלא לקוות שתימצא הדרך ליישר את הדברים בין תלמידי חכמים גדולים אלו, ויכלו גם האמת (כל אחד לטעמיה!) וגם השלום לשוב ולדור בכפיפה אחת.

תקליטור תחומין 3+, תורה, חברה ומדינה. צמ"ת, צוותי מדע ותורה. תשס"ח. [zomet@netvision.net.il]

התקליטור החדש של מכון צמ"ת באלון שבות בראשות של הרב ישראל רוזן (על מהדורתו הראשונה של כתביי ב'המעין' תשרי תשס"ד [מד, א] עמ' 91) כולל לא רק את אלף הדפים שכ"ח 'תחומין', ספר השנה ההלכתי בהוצאת מכון צמ"ת, על מאות מאמריהם, מפתחותיהם, תרשימים וכו', אלא גם את חמישת הכרך המהדורה החדשה של האנציקלופדיה הרפואית-הלכתית הנפלאה של הרב פרו' אברהם שטיינברג, תשעת הכרך 'אסיא' של מכון שלזינגר, ספרי הגר"ש ישראלי זצ"ל, שלושת הכרך הספר 'צומת התורה והמדינה', שתתכרך שוו"ת 'כمرאה הבזק', הספר 'צדקה לדרכ' - ענייני הלכה והנאה בנסיעות בארץ וב בחו"ל, והספר 'דברים שיש להם שיעור' – קובץ מאמרים על כבוד הרים בעריכת הרב יהודה שביב. אוצר בלום זה נמצא ככל בהישג יד בתקליטור יידיזיטי למשתמש, כך שבמגע אצבע אפשר לחפש (בקלות!), למצוא, להגיא, להעתיק, לשמור, להדפיס, ולעשות כל שימוש תורני שהוא בחומר האדרור הזה. מאגר מידע זה מצטרף למאגרים אחרים (כפריז'קט השו"ת, אוצר החכמה, ומאגרים אינטרנטיים חינמיים שונים), שמקילים עד מאד את 'טורח החיפוש', בכך' מכים על ראסם של התלמידים והלומדים ואומרים להם 'גוזלו!